

БАЗОВА СТРУКТУРА ПОЄДНАННЯ ТАНЦЮ, ВОКАЛУ Й ГІТАРИ В РІЗНИХ СТИЛЯХ ФЛАМЕНКО

Аналізуються різні стилі мистецтва фламенко та принципи поєднання в них танцю, вокалу й гітари.

Ключові слова: фламенко, культура, мистецтво, канте.

Анализируются различные стили искусства фламенко и принципы соединения в них танца, вокала и гитары.

Ключевые слова: фламенко, культура, искусство, канте.

The various genres of art and principles of flamenco compound them dance, vocal and guitar are analyzed.

Key words: flamenco, culture, art, cante.

Одним з актуальних завдань у вивченні мистецтва фламенко є проблема розуміння структури поєднання трьох складових у цій культурі: танцю, вокалу та гітари. Існують численні аспекти, які стосуються до вирішення означеного завдання. ХХ — ХХІ ст. характеризуються значним інтересом до фольклорної культури Андалузького краю, зокрема мистецтва фламенко. Саме народне мистецтво південної Іспанії зберігає давні культурні традиції, на яких базується сучасне фламенко.

Одним з унікальних і своєрідних аспектів фламенко є поєднання трьох видів мистецтва: танцювального (baile), вокального (cante) та музичного (guitarra). Оскільки мистецтво фламенко — це ще й спосіб комунікації, тому певні закони побудови і поєднання різних елементів тривалий час передавалися вербально. У ХХ ст. в Іспанії посилюється інтерес до цього мистецтва. До початку ХХІ ст. фламенко стало популярним у багатьох країнах, зокрема в Україні. Нині існує безліч музичних і танцювальних студій та колективів, які своєю творчістю популяризують мистецтво фламенко. Але так само не існує жодного наукового дослідження, в якому була б повністю проаналізована і визначена чітка структура поєднання танцю, вокалу та гітари.

Мистецтво фламенко у ХХ ст. досліджували іспанські автори: А. Кабаллеро, Б. Вега, М. Салазар та ін., а також А. Сиротіна, котрі переважно висвітлювали історію виникнення мистецтва і терміна «фламенко» й видокремили форми фламенко (від тридцяти до п'ятдесяти). Дослідник І. Россі аналізує канте (спів) фламенко і внесок циганської культури в його розвиток. А. Кларамент і Ф. Альбайсін у книзі «Мистецтво танцю фламенко» подають докладний огляд історії танцю та фотоматеріали, а також метод вивчення танцю фламенко з графічними поясненнями, фотографіями, схемами і нотами. Г. Климент у праці «Фламенкологія» вивчає походження фламенко, його «істинного» стилю, традицій. Цікавий факт навів В. Марреро — у циганських танцях Андалузії виразно відчужаються трагізм і самотність. Проте дослідники переважно відзначають у фламенко загальні

поняття, розглядають його окремі музичні жанри, але мало говорять про структуру та принципи поєднання трьох складових.

Мета статті — розглянути декілька основних стилів фламенко, проаналізувати поєднання вокалу, танцю й гітари і визначити базову структуру для фламенко.

Мистецтвом фламенко цікавляться професійні співаки, музиканти та хореографи. Нині воно набуло популярності і серед широкого кола аматорів, про що свідчать відкриття різних шкіл та студій, проведення міжнародних фестивалів, майстер-класів та семінарів у Європі й Україні. Але несистематизована інформація не надає глибокого розуміння цього унікального явища, яке дуже важливе для роботи професійних хореографів.

Феномен фламенко полягає в його імпровізаційності, складному ритмі, специфічній техніці виконання, виразності й емоційній напруженості. У процесі розвитку, формування та взаємодії з арабською, візантійською, іудейською культурами виникло понад 50 стилів фламенко. Їх можна об'єднати в три групи: «канте хондо», «канте гранде», «канте чико». У сучасних умовах танець, завдяки універсальності своєї мови, в нерозривній триєдності стає провідним. Найпопулярнішими стилями є:

1. Фанданго (FANDANGO). Цей спів виник у Малазі, Кордові й Лусені. Спочатку фанданго було піснюю, що акомпанує танцю для однієї пари хореографічний зміст якого — любовна пантоміма. Жвавий і пристрасний, він і нині є популярним у багатьох провінціях Іспанії. Існують різновиди фанданго, що успадкували назву від тих міст, де набули найбільшого поширення: малагенья (malagueña, від Malaga — Малага), ронденья (rondeña, від Ronda — Ронда), гранадина (granadina, від Granada — Гранада), Мурсіано (murciana, від Murcia — Мурсія), алікантина (alicantina, від Alicante — Аліканте), фанданго де Уельва (fandango de Huelva, від Huelva — Уельва). Розрізняють fandango rápido — швидке (наприклад, фанданго де Уельва), fandango moderado — помірне (наприклад, вердіалес) і fandango lento — повільне (наприклад, фанданго де Альмерія). Фанданго поширилося далеко за межами Андалузії. Наприклад, в Астурії — це один з найпопулярніших стилів, як альборадас (alboradas) і аласас (alalás). В Екстремадурі фанданго, крім гітари та кастаньєтів, супроводжується акордеоном і бубном. Також ці пісні можна почути в Мурсії або на Майорці (разом із хотой і болеро) і в Португалії. Поезія фанданго відзначається красою і піднесеністю, діапазон тем найширший: це і мир, і війна, і любов, і ненависть, і життя, і смерть, але переважає все ж любовна лірика.

2. Алегріас (ALEGRÍAS). Цей стиль започаткований у Кадісі. Його назва походить від іспанського слова «alegría» — радість. Дійсно, пісні алегріас — одні з найжиттєрадісніших у фламенко. Цей спів успадкував від землі Кадіса всі її сонячне тепло і світло. Пісні

алегріас зазвичай не довгі й складаються з трьох частин: «преамбуло» (preámbulo — вступ), «меольо» (meollo — сама копла, куплет) і «епілого» (epílogo — висновок). Вступ найчастіше буває завзятим і складним для виконання. «Меольо» — це середина, суть усієї пісні. Висновок — це м'який за звучанням приспів, де кантаор може продемонструвати всю красу і відтінки свого голосу. Ритмічно алегріас близькі до солеа, але вони легші й повітряніші. Ці пісні є одними з найкрасивіших серед усіх стилів фламенко. які спочатку були створені для акомпанементу танцю і тому сповнені жвавості, динамізму і грації.

3. Солеа (SOLEÁ). Назва цього стилю походить від слова «soledad» — самотність. Солеа називають «матір'ю і королевою всіх пісень». Про неї часто говорять у множині — «солеарес», оскільки не тільки в кожному регіоні, а й у багатьох кантаорів є свій власний мотив солеа. Ці суворі, але прекрасні пісні належать до найдавніших стилів канте хондо. Перші солеа, що виникли на початку XIX ст., призначалися для акомпанементу до танців. Пісня складалася всього з трьох копл і виконувалася у жвавому динамічному темпі. Нині ця «солеа де байле» (soleá de baile) відома під назвою «солеаріа» (solearíya). Пізніше майстри цього стилю стали урізноманітнювати пісні, подовжувати їх і виконувати в повільнішому темпі, надаючи солеа більше сумних відтінків і експресії, і виникла «солеа гранде» (soleá grande), яка з Тріани, своєї колиски, поширилася до Лос Пуертос, Кадіса і Хереса. Гітара відіграє найважливішу роль під час виконання солеа. Фальсетас, сповнені майстерною гітарною грою, бувають складними. Солеа — незвичайно гнучкий стиль, здатний умістити й усю велич каньї або поло й легковажну радість пісень Кадіса. Світ солеа, тематика її пісень — життєві ілюзії, любов і смерть. Вірші багатьох солеа — справжні поеми, повні краси і поетичного сенсу.

4. Булеріас (BULERÍAS) можна назвати мозаїкою фламенко. Цей стиль надає виконавцеві найбільшої свободи для творчості. Співак, танцюрист, музикант булеріас — це майстер-імпровізатор, здатний поєднати різні мелодії — у цьому стилі спостерігається відгомін усіх пісень Андалузії (алегріас, і фандангильо, і навіть солеарес). Це пісні живі, веселі й сповнені бурхливих емоцій, але в них бувають і жалібні нотки, властиві солеарес. Вважається, що стиль булеріас — виник у культурі Середземноморського узбережжя і його звучання нагадує нам шум моря, яке може бути безтурботним і спокійним, то бурхливим і небезпечним, здатним поглинути корабель з екіпажем. У булеріас містяться всі емоції, які здатна відчувати людська душа. Ця музика звучить щоразу по-іншому, але при цьому її завжди легко впізнати. Вона дуже особистісна й основана на імпровізації більше, ніж інші стилі, незважаючи на її складність для виконання і достатньо жорсткі ритмічні межі. Інша особливість булерії — яскрава індивідуальність гітари під час виконання пісень; цей стиль називають

основою гітарної гри фламенко. Булерія — це жива грація циганського півдня Андалузії. Спочатку єдиним призначенням цього співу був акомпанемент танцю і тому він підпорядковувався суворому ритму. Пізніше співаки ускладнили булерію і надали їй великої ритмічної гнучкості. Булерія належить до наймолодших стилів. Вона вперше виконувалася на сценах театрів і кафе кантанте наприкінці XIX ст. після того напруження, яке створювалося під час фієсти виконанням драматичних пісень канте хондо. У 20-х рр. XX ст. вона вже сформувалася і визнавалася нарівні з іншими стилями. Нині це один із найулюбленіших і часто виконуваних стилів фламенко.

5. Тангос (TANGOS). Як і булеріас, тангос є одним із найпопулярніших стилів. Батьківщина тангосу — Кадіс, його пісні були створені для акомпанементу танцю. Веселі, оптимістичні й невимушені, вони ідеально підходять для того, щоб під них танцювати. Танець тангос експресивний і чуттєвий, його рухи й емоційне налаштування нагадують стародавні ритуальні танці. Тангос — це один з найдавніших стилів фламенко, який у першій чверті XIX ст. вже сформувався і виконувався під час свят у Кадісі. Починаючи із цього часу, як танець так і пісні, означеного стилю набувають популярності і стають улюбленими серед відвідувачів кафе кантанте. Тангос викликає там справжній фурор, особливо наприкінці XIX — початку XX ст. Те, що Мануеля Торре, визнаного виконавця сигірійях, в Андалузії називали королем танго, засвідчує, що в ті часи стиль тангос уважався значущім.

6. Тарантас (TARANTAS). Цей стиль належить до пісень Леванта, і його винахідниками вважають шахтарів. Таранта очолює групи пісень Леванта, для яких характерні дивовижна експресивність і виразність. Ці пісні можна назвати не просто сумними, а радше трагічними. Таранта сформувалася на основі місцевого фанданго. Народжений у глибині шахт, цей спів довгий, важкий, суворий, позначений тією важкою роботою, яку виконували його виконавці. Смуток, туга і гнітючі думки — основний мотив цих пісень. Куплет тарантас — це завжди скарга, в ній співається про нещастя і смерть. Іншим і не міг бути спів людей, життя яких минало в морозі й вогкості шахт і чия душа знемагала від самотності та безнадії. Тарантас співаються в достатньо вільному темпі, роль гітари в них другорядна — у ній немає ні пасажів, ні расгеадо, вона лише підтримує ритм, акцентує основні ноти мотиву.

Фламенко — це єдність трьох складових: танець, спів і музика. Найважливішим елементом фламенко є особливий ритм, *compás*, властивий кожному стилю. Оскільки кількість долів в багатьох стилях сягає 12, для простоти запису часто використовують змінний розмір, наприклад $3/4$ — $6/8$, але по суті *compás* — це завжди цілий неподільний такт. Одним зі значень слова *compás* в іспанській мові є поняття музичного такту, тобто поєднання сильних і слабких долів

у середині певного проміжку часу. Причому перша доля такту, на відміну від академічного визначення, в музиці фламенко не є сильною за замовчуванням — часто вона слабка (Soleá, Tangos, Alegrías), хоча може бути і сильною в окремих стилях (Tientos, Farruca). У швидкому темпі виконавцям складно стежити за всіма долями, та в цьому їй немає необхідності, оскільки головне — це сильні доли, наприклад 3, 6, 8, 10 і 12 у Soleá, Alegrías, або 1, 3, 5, 8, 11 у Seguiriyas. У 4/4 — це можуть бути 2 і 4 доли (Tangos, Rumbas) — саме вони є ритмічним орієнтиром для вокаліста, гітариста і танцюриста, «компасом» складних ритмічних варіацій. Сильні доли *compás* відокремлюються кількома способами. Крім гітарних прийомів, таких як *rasgado* (удар по струнах зовнішньою частиною нігтя правої руки), акцентоване виконання нот і акордів великим пальцем, *golpe* (удар пальця правої руки по верхній деці), існує ще один важливий інструмент для виконання — удари стопою ноги. Без ведення ритму ударами стопи акомпанемент фламенко може бути неповним. У швидких стилях, таких як *Bulerías*, де є кілька технік ведення *compás* ногою, наприклад удари на 1, 4, 7, 9, 11, тобто 5 — дольний відлік; удари на 2, 3 доли кожного 3 — дольного циклу *compás*.

Важливим елементом для виконавців фламенко є структура стилів. Далі розглянемо основні поняття структурних елементів, що характерні для всіх виконавців:

1. *Introducción* — вступна частина п'єси, в деяких стилях може бути виконана у вільному ритмі, без *compás*.

2. *Llamada* (Йамада або льямада) — перехідний етап між основними частинами — існує для того, щоб привернути увагу співака чи танцюриста (виконавця танцю фламенко) перед їх вступом.

3. *Salida de cante* — вступ співака фламенко, зазвичай, це музична фраза, що виспівується декілька складів. За цими складами можна точно визначити стиль п'єси, наприклад *Caña*, *Polo* (i i i i i i), *Soleá* (le le le ay ay ay ay), *Alegrías* (tirititran tran tran) тощо. Іноді стилі в межах однієї групи відрізняються по суті тільки змістом цих складів, наприклад, *Alegrías de Malaga*, *Alegrías de Cordoba*. Гітарний акомпанемент *salida de cante*, є нескладним, виконується прийомами *rasgado*, *pulgar*. Також існує *salida de baile* — вступ танцюриста (вихід танцюриста), момент, коли він починає танцювати.

4. *Letra* — пісенний куплет; гітарний акомпанемент, подібний до *salida de cante*, з чіткішим ритмом. Зазвичай, куплетів декілька (2 і більше, залежно від стилю і бажання співака). Під час виконання куплетів співаком танцюрист робить нескладні рухи *marcajes* у *paseos* (маркаже і пасеос), більше спрямовані на красиві рухи рук, корпусу, голови

5. *Compás* — елемент п'єси фламенко, в якому основний ритм твору виконується без мелодій соло прийомами *rasgado*, *pulgar*, *golpe*. Ритм акцентований та витриманий.

Розділ 2. Театральне, кіно-, телемистецтво, хореографія

6. Remate — коротка частина, що виконується виключно акцентованим rasgeado, супроводжується виконанням коротких дробів байлаором.

7. Falseta — соло гітариста, який виконує мелодії різними прийомами, зокрема picado, pulgar, arpeggio.

8. Escobilla (Ескобія) — соло танцюриста, найчастіше є кульмінацією твору. Складається зі складних за ритмом комбінацій ударів ніг. Акомпанемент — чіткий ритм, основний прийом — rasgeado.

9. Final (Macho, Estribillo, Ida) — це останній куплет пісні, зазвичай відрізняється характером, темпом і настроєм від виконуваного стилю.

Крім основних, існують дрібніші структурні елементи. Деякі елементи п'єси можуть змінювати порядок. Кожному стилю притаманні певні гармонійні ходи, є домінуючі тональності, але в будь-якій частині завжди є місце для імпровізації будь-якого учасника фламенко. Пріоритет на кожному етапі надається тому, хто є солістом, тобто у falseta головна роль у гітариста, в escobilla — головний танцюрист, у letra — співак.

Проаналізувавши вищезначене, пропонуємо ознайомитися з базовою структурою взаємодії танцю з гітарою та співами в нижче наведеній таблиці.

	Baile танець	Cante спів	Guitarra гітара
Introducción вступ		Temple стримане	Acordes de introducción. Falseta Початкові акорди. Фальсета
Salida вихід	Salida del baile Початок танцю, вихід танцюриста на сцену	Salida del cante, segun el palo podra ser: Ay/ Tirititran/Lere Перший заспів співака залежно від стилю: Ай/ Тірітітран/ Лере	Acompañamiento ritmico Ритмічний акомпанемент
	Subida remate o llamada cierre Субіда+ремате або Йамада + закриття		Acompañamiento ritmico llamada cierre

	Baile танець	Cante спів	Guitarra гітара
Letra 1 1-ий куплет	1 letra Marcaje/paseo/remate de letra opcional Маркаже/проходки, кроки/ ремате	Letra respiro opcional Нескладний за технікою виконання куплет	Acompañamiento Remate (1-2 comp) Акомпанемент Ремате (1-2 компаса)
	Llamada+remate+ cierre (1-2 compases) Ямада+ремате+ закриття (1-2 компаса)		Acompañamiento ritmico Ритмічний акомпанемент
	Escobilla opcional Дріб (може бути й може не бути)		Falseta фальсета
	Falseta opcional Фальсета (може бути й може не бути)		Acompañamiento
Letra 2 2-ий куплет	2 letra+ remate de letra opcional Другий куплет + ремате+ закриття	2 letra+ viva re- spiro opcional Другий куплет Складний, технічний	Acompañamiento Remate (1-2 compases)
	Llamada +cierre (1-2 compases) Ямада+закриття (1-2 компаса)		Acompañamiento ritmico Ритмічний акомпанемент
Escobilla дріб	Escobilla дріб		Acompañamiento ritmico Falseta Ритмічний акомпанемент
	Llamada + cierre (1-2 compases) Ямада + закриття (1-2 компаса)		Acompañamiento акомпанемент
Final фінал	Final Фінал	La letra final tendra diferentes nominaciones, segun el palo que se realice Фінальний куплет, що має форму іншого пало	Acompañamiento акомпанемент

Початок пісні залежатиме від стилю, який виконуватиметься. Наприклад, у солеа використовують протяжні Ааай, в алегріас — тірі ті тран. Зазвичай, танцюють 2 куплети: перший куплет легший, наповнений красивими позами, рухом рук, нескладними переміщеннями по сцені, другий куплет технічно складніший за перший. Існує також і третій куплет або висновок — фінал, який характеризується зміною стилю, настроєм, темпом музичного супроводу. Наприклад, в алегріас, солеа останній куплет буде виконано в стилі булеріас; у тарантасі у фіналі прозвучить танго тощо.

Основа структура може застосовуватися практично до будь-якого стилю фламенко, змінюючи номенклатуру якоїсь частини, як це відбувається у фіналі. Але існують стилі, з характерними особливостями. Наприклад, стиль Alegrias (алегріас) має елемент, який надає йому унікальності і відрізняє від інших частин Cantina (кантініас), його характерної групи. Ця частина називається silencio (тиша) і належить як до першого, так і до другого соло гітари (falsetas), за тривалістю шість компасів (compases). Зазвичай виконується після другого куплету. Танцюрист супроводжує її м'якими рухами, маркуваннями, переміщеннями й обертаннями. Ця частина поєднується з рефреном у чотири компаси (compases) і називається Кастильською, де ритм прискорюється, закінчуючись йамадою і дробовим, ритмічно яскравим закриттям, яке дозволяє перейти на складнішу дробову частину ескобіа (escobilla).

1. Вступ гітари

2. Вступ співака (заспів: тири ти тран тран)

3. Вихід танцюриста: соло гітариста+нескладна партія танцюриста, субіда+ремате+закриття.

У цій частині танцюрист може виходити до того, як співак почне співати, почати танцювати під фальсету гітариста.

4. Перший куплет алегріаса.

Може бути розділений на дві частини, і танцюрист у першій з них може вставляти ремате або тільки рухи, різні маркування і рематувати останню другу частину. Наприкінці куплету може вийти на колетію (coletilla), тривалістю в чотири компаси. Якщо танцівник не робить колетію, це означає, що він танцюватиме другий куплет. Існує своєрідний знак для співака й гітариста для переходу на другий куплет — танцюрист виконує йамаду і робить закриття.

Між першим і другим куплетами може бути коротка ескобіа і фальсета.

5. Другий куплет алегріас будується за тим самим принципом, що й перший. закінчується йамадою і закриттям.

6. У частині, яка називається сіленсіо, гітарист грає декілька мелодійних фраз-фальсет, що складаються із шести компасів.

7. Кастейана (castellana)+ йамада+закриття.

8. Ескоб'їа+субіда+йамада+закриття. Це може бути виходом у фінал.

9. Закінчується алегрїас стилем булерїа де Кадїз.

Отже, розгляд базової структури поєднання танцю, гітари та вокалу фламенко дозволило докладніше з'ясувати можливі варіанти поєднання трьох важливих елементів у стилі алегрїас.

У подальших дослідженнях цієї теми можуть бути розглянуті інші стилі фламенко їх структура поєднання з танцем, вокалом і гітарою. Також можна розширити хронологічні, історичні, географічні фактори, що впливають на розвиток популярних стилів фламенко, проаналізувати детальніше структуру різних стилів.

Список літератури

1. Кларамут А. П. Искусство танца фламенко / А. П. Кларамут, Ф. Альбайсин. — М. : Искусство, 1984 — С.183
2. Rosy Hipólito. Teoría del cante jondo / Н. Rosy // Ayuntamiento de Córdoba, 1998
3. Шевченко А. Гитара фламенко: Мелодии и ритмы / А. Шевченко. — К.: 1988 — С.156
4. Неприборкані ігри фламенко [Електронний ресурс]. —www.shevchenko.odessa.ua. — Заголовок з екрана.
5. Классификация форм фламенко по интонационному признаку [Электронный ресурс]. — www.flamenco.ru. — Заглавие с экрана.
6. El flamenco, historia, palos y protagonistas [Recurso electronico]. — www.horizonteflamenco.com. — Titulo de la pantalla.
7. Sistema Musical Flamenco [Recurso electronico]. — www.flamencopolis.com. — Titulo de la pantalla.
8. Alegrías [Recurso electronico]. — www.flamencopolis.com. — Titulo de la pantalla.

Надійшла до редколегії 04.02.2014 р.